Kiek mums reikia, kad jaustumės laisvi?

Sandra BERNOTAITĖ.

Metamorfozė nėra gražus procesas. Žinoma, iš lervos virsti į drugį spalvingais kreidiniais sparnais yra gražu, rezultatas malonus širdžiai ir akiai. Bet retai bandome įsivaizduoti, kas vyksta kokono viduje, kiek ten puvimo, destrukcijos ir mirties, kaip ilgai ir sunkiai virstama, o neretai taip ir nepavirstama... Mus domina sėkmės istorijos. Filmuose kokio nors čempiono sunkių treniruočių procesas montažo būdu pagreitinamas, fone skamba linksma muzika. Tačiau kelias į pergalę eina per šimtus mažų nesėkmių, pralaimėjimų.

O jeigu pergalė – dar ne pabaiga, o tik sunkaus kelio pradžia. Ar Lietuvos laisvė yra rezultatas? O gal laisvė – tai gyvenimo būdas, kurio tenka visą gyvenimą mokytis? Kaip įvertinti laisvės kainą? „Man atrodo, kad jeigu kiekvienas leistume sau įvardyti, kuo sumokėjome už laisvę – taip, gyvybėmis ir krauju, bet taip pat netektimis, košmarais, stabilumo ir saugumo praradimu, bedarbyste, skurdu, neviltimi – jei visus sunkius, galbūt ir nelabai pageidaujamus laisvės padarinius nuoširdžiai laikytume laisvės kaina, tuomet laisvė būtų dar labiau mūsų. Mes už ją sumokėjome“, – Sausio 13-osios proga LRT „Mažojoje studijoje“ komentavo Gabrielė Gailiūtė-Bernotienė.

Grįžau į Lietuvą prieš devynis mėnesius ir per tą laiką teko išgirsti ne vieną vyresnio lietuvio pasipiktinimą: niekas nepasikeitė, Lietuvoje viskas blogėja, korupcija tokia pati, gal dar baisesnė negu sovietiniais laikais, žmonės būdavo solidaresni vieni su kitais. Būta daugiau žmogiškumo, atjautos, supratimo, pagaliau – dvasingumo! Kur visa tai dabar? Jaunimas nesidomi istorija, jam nerūpi tėvynė, jis masiškai emigruoja, išmoksta svetimą kalbą ir mėgdžioja svetimą kultūrą. Jaunimas nestotų ginti tėvynės. O jeigu ir vėl ištiktų tragedija? Vyresnioji karta įsitikinusi, kad niekas nepakeltų ginklo ir nepaguldytų galvos už savo žemę, nes prarado ryšį su ja...

Turbūt ne tik mane nuo tokių kalbų apima nerimas, nesaugumo jausmas, todėl bandau suprasti, ar tai laikina? O gal tai ilgam ir tikra? Ieškodama panašų likimą išgyvenančių žmonių pasisakymų internete, radau tokį: „Grįžau po dešimties metų užsienyje. Aš pati pasikeičiau ir Lietuva pasikeitė, tapo daug modernesnė ir mandagesnė negu anksčiau. Man žmonės sako: palauk, kol praeis metai, tavo pozityvumas išgaruos. Bet žinote ką? Gyvenimas tik gerėja ir gerėja, ir aš neleisiu tam pasikeisti.“

Po pusmečio buvimo Lietuvoje mano nesaugumo jausmas nuslopo, mat nebesekiau spaudos, nežiūrėjau nei vietinės, nei pasaulinės televizijos žinių. Nuolatinė „gyvenimo detektyvo“, o gal net „politinio trilerio“, transliacija nutrūko, pasigirsdavo tik nuotrupos iš socialinių tinklų. Nuolatinį gąsdinimąsi pesimistinėmis žiniomis pakeičiau išsamiais analitiniais straipsniais asmenų, kurių kompetencija pasitikiu. Jei apima nerimas dėl to, kad nebejaučiu nerimo gyvendama Lietuvoje, galiu pasijuokti: „Nerimauti dėl to, kad nejauti nerimo – tai taip lietuviška!“

> *Lietuvos istorija ir vertybės yra visų mūsų. Kiekvienas žmogus anksčiau ar vėliau susimąsto apie tai, iš kur eina. Negali eiti pirmyn, jei nežinai, iš kur ateini.*

Žinoma, visa tai pasakoju su sarkastiška potekste. Netikiu nei „totaliai abejingu jaunimu“, nei „totaliai patriotišku senimu“, puoselėjančiu vieninteles „tikrąsias vertybes“. Lietuvos istorija ir vertybės yra visų mūsų. Kiekvienas žmogus anksčiau ar vėliau susimąsto apie tai, iš kur eina. Negali eiti pirmyn, jei nežinai, iš kur ateini.

Visais laikais tautiečiai buvo nevieningi, kad ir kaip tai šventvagiškai skambėtų. Tokios minties neišsakysi per jokią valstybinę šventę, nes kalbame iš tribūnų ne konstatuodami realią situaciją, o šiek tiek pagražindami, stumteldami vaizdelį pageidaujamos ateities link – ir tai yra tinkama taktika – reikia kalbėti taip, tarsi kažkas gero, gražaus, teisingo būtų įmanoma ar jau net būtų įvykę.

„Marijos J. Stephan ir Erikos Chenowth atlikta istorinė lyginamoji neprievartinio pasipriešinimo judėjimų analizė rodo, kad jeigu į tokį judėjimą susiorganizuoja ne mažiau kaip 3,5 proc. gyventojų, tai judėjimas laimi ir pasiekia savo tikslus. Aktyviųjų visuomet būna nedaug, o dauguma žmonių yra pasyvioji masė, kuri gali būti patraukiama. Panašiai buvo ir su Sąjūdžiu – daugelis žmonių tiesiog stebėjo ir laukė, kas bus, – žurnalui „Ateitis“pasakojo politologė Ainė Ramonaitė. – Tikėtina,

kad pas mus jų buvo daugiau nei 3,5 proc. 2014 m. esame rengę apklausą žmonių, kuriems jau per 45 metus, o tai reiškia, kad jie pagal savo amžių galėjo būti Sąjūdyje dalyvavę. Ir iš jų apie 10 proc. sakė, kad aktyviai prisidėjo prie Sąjūdžio veiklos.“

Vos dešimt procentų visų gyventojų gali pakeisti daug. Ką tuo metu veikė ir kuo tikėjo devyniasdešimt procentų lietuvių? Tiems, kurie teigia, jog Lietuva po Nepriklausomybės nė kiek nepasikeitė, o gyvenimas dargi pablogėjo, atvirai sakau: turbūt jūs nuo to laiko nė kiek nepasikeitėt, ir tikrai dėl to apgailestaujame. Kaip ir kiekvienas kultūros atstovas klausiu savęs: kodėl taip yra ir ką mes turėtume daryti, kad mūsų šalis pasikeistų?

Visa karta ar net kelios kartos pasijuto apleistos tiek edukacine, tiek pilietine, tiek kultūrine prasme. Susidaro įspūdis, kad senjorų gyvenimas šiandien saugesnis, nors pensijos, žinoma, visada atrodys per mažos, o vidutinio amžiaus žmonės nepakeldami galvų aria ir nėra laisvi. O juk pinigų turi būti tiek, kad jaustumeisi laisvas.

> *Galbūt mūsų laisvei reikia nei daug, nei mažai: vidinės ramybės ir pasitikėjimo savimi?*

Kiek išties mums reikia, kad jaustumės laisvi? Nereikia tikėtis per daug. Nereikia būti cinikais, šito mūsų viešojoje erdvėje ir taip per daug. Galbūt mūsų laisvei reikia nei daug, nei mažai: vidinės ramybės ir pasitikėjimo savimi?

Jaunoji karta, šiuo metu dar tik žengianti politinėn arenon, neatsineša su savimi cinizmo kaukės. Sarkazmo, ironijos – galbūt. Tai yra puikios europietiško charakterio savybės. Drįstu teigti, kad karta, gimusi nepriklausomybės laikais, pažįsta kitokį sentimentalumą ir dvasingumą. Vyresniems gal sunku patikėti, kad bažnyčios kalėdiniu laikotarpiu ir vėl gali būti pilnos jaunų šeimų su vaikais. Bet jos *yra*pilnos. Sunku patikėti, kad rengiamos akcijos, iniciatyvos nėra tik „dėl akių“, kad žvakutės degamos nuoširdžiai ir ašaros skruostais teka tikros, kad žmonėms rūpi jų bendruomenės, kaimynijos, aplinkos želdiniai ir gatvių saugumas. Kad jauni žmonės tiki, jog galima sumažinti smurtą lietuviškoje aplinkoje, kad nevalia tylėti, išgirdus pagalbos šauksmą, nevalia nusigręžti, pamačius gatvėje eismo taisyklių pažeidėją – pranešimas policijai nepadaro tavęs skundiku. Kad sudrausminti vaiką ar suaugusįjį viešojoje vietoje skatina ne „noras pasirodyti geresniam“, o tiesiog – pilietiškumas.

> *Tai, kad politika turi būti paremta idėjomis, o demokratijos teikiama laisvė nereiškia savivalės, nėra keista jaunajai kartai.*

Vyresniajai kartai galbūt ir netaps suvokiama, kad žmonės gali užsiimti politika, nelaikydami to purvinu darbu, kurio imtis gali tik jau susitepusieji – vagys ir sukčiai. Tai, kad politika turi būti paremta idėjomis, o demokratijos teikiama laisvė nereiškia savivalės, nėra keista jaunajai kartai. „Mus ištiko laisvės šokas, – prieš keletą metų rašė Leonidas Donskis. – Taip, Lietuvoje išsigąsta laisvės ir laisvo piliečio. Paaiškėjo, kad iš demokratijos paketo negalima išsirankioti to, kas patinka, sykiu atmetant viską, kas mums atrodo svetima ir nemiela.“

Pagaliau, vidinė kultūra pasireiškia per išorinius dalykus – estetiką ir etiką – ir tik mes patys, gausiai ir kantriai diskutuodami, tikrai ne „tuščiai burnas aušindami“, galime nuspręsti, kaip gyventi toliau.

Vienas jaunas žmogus, Giedrius Alasevičius, Laisvės gynėjų dienos proga reflektuoja: „Su laisve prasideda ne klausimas „ar mes esame laisvi?“ – juk nelogiška būtų to klausti esant laisviems, o „kaip mes būsime laisvi?“ ir tada mes iškart atsiduriam labai prasminguose klausimuose – socialinės politikos, švietimo, sveikatos apsaugos, darbo santykių reglamentavimo. Visi tie klausimai ir yra laisvė. Galimybė juos kelti ir analizuoti yra laisvė, tačiau jie neturėtų būti sietini su kova už nepriklausomybę.“

> *Pozityvi savikritika ir pripažinimas, kad daug ko nežinome, negirdime ir nematome, atvertų širdis į kitą, gal ne tokį aiškų ir suprantamą, bet – visgi artimąjį.*

Taip, vyresnioji karta gali papasakoti, kas buvo seniau, bet ji negali išpranašauti, kas bus ateityje, nes jų pačių ateityje nebus, jie patys virs atmintimi. Gyvenimo už savo vaikus ar vaikaičius dar niekam nepavyko nugyventi. Bet iš kitos pusės – be tėvų ir senelių nebūtų mūsų pačių ir mūsų vaikų. Tuos du vektorius reikia gerbti, stebint gyvenimą, dairantis į visas puses, neužsimerkiant. Pozityvi savikritika ir pripažinimas, kad daug ko nežinome, negirdime ir nematome, atvertų širdis į kitą, gal ne tokį aiškų ir suprantamą, bet – visgi artimąjį.

Todėl tokios akcijos kaip lietuvių pasitikimas oro uoste su plakatais „Sveikas, sugrįžęs!“ man nesukelia kreivos šypsenos, bet išspaudžia ašarą. Kadaise žadėjau:

jei mane taip pasitiktų oro uoste, apsiverkčiau. Tad štai, verkiu, žiūrėdama vaizdo įrašą iš akcijos, kurią suorganizavo agentūra „Work in Lithuania“.

Nesvarbu, kad pasitinka ne mane. Bet žinau, kad šiais metais grįš labai daug lietuvių, kurie niekada nėra nei sau, nei savo tėvams, nei savo vaikams prižadėję negrįžti – o tai jau labai daug. Vadinasi, daugelis viduje yra atviri grįžimo idėjai, tik laukia progos. O mes čia laukiame progos pasitikti, ir ne tik su plakatais, bet ir šypsenomis gatvėse, įdėmiu žvilgsniu tiesiai į akis, kaip mėgsta lietuviai, tačiau ne su neigiamu klausimu „ir ko čia grįžai?“ – o su teigiamu „nagi ko dabar imsimės?

Nuotr. autorius Rolandas Parafinavičius.

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. vasario mėn. nr. 2-564.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS